

Bartosz MOŚCICKI

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0009-0005-1636-1964

Ada ROGALEWICZ-ŻYLIŃSKA

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0009-0009-4440-4617

## Analiza roli rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau dla relacji polsko-izraelskich w latach 2016–2023

**Streszczenie:** Tematem badawczym rozważanym w niniejszym artykule jest polityka pamięci i polityka historyczna w stosunkach międzynarodowych, w ramach którego analizowana jest rola obchodów rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau w stosunkach polsko-izraelskich w okresie rządów Zjednoczonej Prawicy od roku 2016 do 2023. Artykuł poddaje analizie coroczne wydarzenie jakim jest rocznica wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, ze szczególnym uwzględnieniem wypowiedzi polityków podczas niej obecnych oraz tematów przez nich poruszanych. Poprzez zbadanie obchodów rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, autorzy starają odpowiedzieć się na pytanie, czy wspólnie i trudne dziedzictwo, jakim jest pamięć o Holokauście zbliża, czy też oddala Polskę i Izrael.

**Słowa kluczowe:** stosunki polsko-izraelskie, polityka pamięci, były niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau, rocznice historyczne, pamięć o Holokauście

### Wstęp

Niniejszy artykuł podejmuje temat roli obchodów rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau dla relacji polsko-izraelskich. Jego celem jest przeanalizowanie wydarzeń towarzyszących uroczystościom z okazji kolejnych rocznic wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau w latach 2016–2023. W szczególności uwzględnione zostaną wypowiedzi polityków, obecność w obchodach oficjalnych przedstawicieli państwowych oraz ich ewentualne spotkania.

W ramach przypadającej na 27 stycznia rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, co roku odbywa się oficjalna ceremonia, która cechuje się regularną obecnością delegacji państwowych zarówno z Polski, jak i z Izraela. Poza samymi przemówieniami, wygłaszanymi przez reprezentantów państw podczas uroczystości, niejednokrotnie dochodzi też do spotkań wysokich przedstawicieli państwowych. Podczas nich często dochodzi do dyskusji o relacjach polsko-izraelskich i wspólnym, trudnym dziedzictwie historycznym, które odgrywa niezwykle znaczącą rolę we wzajemnych stosunkach.

Obóz koncentracyjny KL Auschwitz-Birkenau pochłonął najwięcej – co najmniej 1,1 miliona – ofiar ze wszystkich niemieckich nazistowskich obozów koncentracyjnych (Tomkiewicz). O symboliczności KL Auschwitz-Birkenau dowodzi samo wykorzystanie słowa „Auschwitz” w dyskursie publicznym, gdzie, jak wskazuje badacz Piotr Forecki, często wykorzystywane jest ono jako metafora całego doświadczenia Holokaustu

czy, szerzej, okrucieństw II wojny światowej (Forecki, 2010, s. 175). Stąd też artykuł poświęcony jest rocznicy wyzwolenia właśnie tego niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego jako centralnego miejsca podtrzymującego i kształtującego pamięć o Szoa.

Pamięć o Holokauście, wyrażająca się w uroczystościach poświęconych wyzwoleniu KL Auschwitz-Birkenau, jest ważna zarówno dla Polaków, jak i Izraelczyków. Doświadczenie Holokaustu przez pokolenia Żydów stanowi ważny element tożsamości Izraelczyków oraz jest jednym z powodów ich przywiązania do państwa (Yechiel i in., 2013, s. 125–143). Stało się też jednym ze sposobów politycznej legitymizacji powstania państwa Izrael. Choć do lat 60. XX wieku problematyka Holokaustu była objęta społecznym tabu, to współcześnie pamięć o Holokauście jest stale obecna w życiu codziennym Izraelczyków, np. w podstawie programowej szkół, mediach czy świętach państwowych (Yechiel i in., 2013, s. 125–143). Pamięć o ludobójstwie oraz jego ofiarach, postrzeganych jako pozbawione możliwości realnej obrony przed zagrożeniem, jest powodem przywiązania do państwa, które oferuje Żydom nie tylko brak podrzędnego, diasporycznego statusu, ale również zapewnia silne wojsko, gotowe do obrony swoich obywateli, zdolne do ich ochrony przed kolejnymi masowymi zbrodniami (Yechiel i in., 2013, s. 125–143).

Polacy, jak wykazują badania Centrum Badań Opinii Społecznych opublikowane w 2020 roku, postrzegają „pamięć o Auschwitz” jako coś „bardzo ważnego” lub „raczej ważnego” (sumarycznie to aż 97% respondentów, z pominięciem odpowiedzi „trudno powiedzieć”) (CBOS, 2020, s. 1–7). Pamięć o Auschwitz ma dla większości ankietowanych charakter uniwersalny – 71% z nich uważa ją za ważną „dla wszystkich, dla każdego człowieka, dla całego świata”. Jest to wynik wyższy od tego, który uzyskiwany był we wcześniejszych, analogicznych badaniach, które prowadzone są regularnie od 1995 roku (CBOS, 2020, s. 1–7). Nazwa „Oświęcim/Auschwitz” jest jednak kojarzona przez większość respondentów z „przede wszystkim miejscem męczeństwa narodu polskiego” – takiej odpowiedzi udzieliło 43% respondentów. Zaledwie 38% respondentów wskazało tę nazwę jako kojarzącą się im z „przede wszystkim miejscem zagłady Żydów”. Dane te podpowiadają, jak różni się mentalny obraz KL Auschwitz-Birkenau i jego historia w głowach Izraelczyków i Polaków. Oba narody postrzegają KL Auschwitz-Birkenau jako miejsca kluczowe dla historii swoich narodów i opowiadające historię ich męczeństwa. Stąd też spory między Polską a Izraelem dotyczące pamięci o Auschwitz, Holokauście, czy jeszcze szerzej – samych wydarzeniach II wojny światowej, są niezwykle antagonizujące i negatywnie wpływają na wzajemne postrzeganie się tych narodów.

Ramy czasowe przyjęte w poniższej pracy obejmują pierwszą i drugą kadencję rządów Zjednoczonej Prawicy, rozpoczętych 16 listopada 2015 roku wraz z wyborem Beaty Szydło na stanowisko Prezesa Rady Ministrów (Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent.pl, 2015), a zakończonych wyborami parlamentarnymi w październiku 2023 roku. Okres ten obejmuje rząd Beaty Szydło oraz pierwszy i drugi rząd Mateusza Morawieckiego, który zakończył się 27 listopada 2023, wraz z zaprzysiężeniem trzeciego rządu Mateusza Morawieckiego (Wyborcza.pl, 2023). Ze względu na krótką żywotność tego ostatniego, nie jest on objęty zakresem niniejszej pracy. Okres rządów, na których skupia się praca, stanowił zmianę w podejściu Polski do stosunków

polsko-izraelskich, skutkującą dużą liczbą kryzysów w tych relacjach, m.in. poważnego kryzysu dyplomatycznego, w wyniku którego stanowisko ambasadora Polski w Izraelu pozostawało nieobsadzone, a placówką od 2021 do 2025 kierował chargé d'affaires (Tvn24.pl, 2025). Wiele z kryzysów i napięć na linii Polska–Izrael przypadających na ten czas odnosiło się do kwestii historycznych, związanych z II wojną światową i Holokaustem.

Przyjętą przez autorów metodą badawczą jest studium przypadku. Obchody rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, mające miejsce w Muzeum Auschwitz-Birkenau stanowią egzemplifikację, jak i przypadek tego, jak oficjalne wydarzenia rocznicowe mogą oddziaływać na stosunki międzynarodowe.

Materiałami, które zostały wykorzystane do przygotowania poniższego artykułu są publikacje naukowe, stanowiące teoretyczną podstawę rozważań, artykuły prasowe i różnorodne źródła internetowe, takie jak oficjalna strona internetowa Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Bardzo ważnym źródłem dla poniższej pracy jest też strona internetowa Muzeum Auschwitz-Birkenau – [auschwitz.org](http://auschwitz.org), która informuje o wydarzeniach mających miejsce na jego terenie, jego działalności i promowaniu wiedzy nt. historii KL Auschwitz-Birkenau. Ze względu na dostępność pełnych zapisów transmisji z obchodów rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, w pracy wykorzystano również materiały audiowizualne, udostępniane na platformie YouTube.

### **Polityka pamięci, polityka historyczna i pamięć w stosunkach międzynarodowych**

W celu zrozumienia roli pamięci w stosunkach międzynarodowych, problemowi, któremu przygląda się poniższy artykuł, najpierw warto przybliżyć pojęcia „polityki historycznej”, „polityki pamięci” oraz „pamięci zbiorowej”, które osadzają pamięć w ramach politycznego jej wykorzystania oraz jej społecznej roli. Przyglądając się wpierw sposobom i przykładom korzystania z pamięci w celach politycznych, łatwiej będzie zrozumieć rolę pamięci w kształtowaniu polityki zagranicznej i stosunkach międzynarodowych.

Obszar badań nad pamięcią, czyli memory studies, rozwinął się przede wszystkim w latach 80. XX wieku (Graves, Rechniewski, 2010, s. 1–15), choć zainteresowanie pamięcią zbiorową sięga początku XX wieku. Wprowadzenie pojęcia „pamięci kolektywnej” lub „pamięci zbiorowej” do nauk społecznych przypisuje się Maurice’owi Halbwachsowi (Erll, 2018, s. 31–44), który w swojej pracy „Społeczne ramy pamięci” prezentował tezy takie jak ta, że indywidualne wspomnienia są kształtowane przez proces socjalizacji czy też, że każda grupa społeczna posiada swoją pamięć zbiorową (Halbwachs, 1969). Badaczka Astrid Erll pisze, że „Zdaniem M. Halbwachsa historia zajmuje się przeszłością. W przeciwieństwie do historii pamięć zbiorowa jest ukierunkowana na teraźniejsze potrzeby i zainteresowania grupy” (Erll, 2018, s. 31–44). Koncepcję tę rozwinęli Jan i Aleida Assmannowie, wprowadzając rozróżnienie na „pamięć kulturową” i „pamięć komunikatywną” (Erll, 2018, s. 31–44). W tym zestawieniu, pamięć kulturowa jest pamięcią silnie zinstytucjonalizowaną, celowo ustanowioną i celebrowaną, przekazywaną przez specjalnych „nosicieli”, takich jak historycy, kapłani czy archiwiści (Erll, 2018, s. 31–44).

Barbara Szacka tak definiuje pojęcie pamięci zbiorowej: „Terminem «pamięć zbiorowa» określam wyobrażenia członków danej zbiorowości dotyczące jej przeszłości, zaludniających ją postaci i wydarzeń, jak również sposoby ich upamiętniania i przekazywanie o nich wiedzy, uważanej za obowiązkowe wyposażenie członka tej zbiorowości” (Szacka, 2020, s. 25–36). Obok tej definicji, wymienia ona trzy funkcje społeczne, które pełni pamięć zbiorowa – dodawanie prestiżu poprzez ukazywanie ciągłości i długowieczności, budowanie i pogłębianie tożsamości społecznej oraz „legitymizacja struktur władzy i porządku społeczno-politycznego” (Szacka, 2020, s. 25–36). Łatwo więc zauważyć, że pamięć zbiorowa, nawet jeśli sama nie jest wykorzystywana politycznie, styka się z polityką i władzą, np. dając lub odbierając społeczną legitymizację.

Jako krótkie podsumowanie wprowadzonych do tej pory pojęć, należałoby wskazać, że pojęcie „pamięci zbiorowej” dotyczy rozumienia, wyobrażeń i interpretacji przeszłości grupy społecznej przez jej członków, a pojęcie „pamięci kulturowej” związane jest z sposobami przekazywania pamięci poprzez przejawy kultury danej grupy społecznej.

Bartosz Korzeniewski, badając propozycje definicji pojęcia polityki historycznej, przytacza m.in. definicję Kazimierza Wóycickiego, który podkreśla, że tym, co czyni politykę „polityką historyczną” jest odwoływanie się do historii w celu osiągnięcia celów politycznych (Korzeniewski, 2008, s. 7–28). Zdaniem Dariusza Gawina polityka historyczna jednak przede wszystkim odnosi się do celów związanych z polityką zagraniczną (Korzeniewski, 2008, s. 7–28). Ciekawym porównaniem, którego używa Tomasz Merta, jest przyrównanie polityki historycznej do „ciągłego odnawiania opowieści o przeszłości, jaką chcemy opowiedzieć samym sobie i naszym dzieciom” (Merta, 2005). To porównanie nie ma na celu przyzwolenia na kompletną reinterpretację faktów, lecz na przesunięcie akcentów i wybór tradycji. Podkreśla ono też rolę polityki historycznej w kształceniu kolejnego pokolenia.

Andrzej Szeptycki politykę historyczną definiuje jako „wykorzystywanie wydarzeń z przeszłości w celu realizacji określonych celów politycznych” (Szeptycki, 2020, s. 191–201). Jego zdaniem, wraz z postępującą globalizacją, rozwija się też przeciwstawna do tego procesu potrzeba, tj. potrzeba ochrony własnej tożsamości. Podobną myśl wyraża też Adam Daniel Rotfeld, mówiąc o potrzebie „zakotwiczenia” (Rotfeld, 2006, s. 13–21). Wiąże on, jak wiele innych badaczy, tożsamość i procesy budowania tożsamości z pamięcią, w tym przypadku używając pojęcia pamięci historycznej (Szeptycki, 2020, s. 191–201). Jako jedną z konsekwencji płynących z polityki historycznej wymienia poczucie prawa do zamieszkiwania danego terenu (Szeptycki, 2020, s. 191–201), na które często powołują się skonfliktowane nacje i państwa (Masłowski, 2020, s. 9–21).

Jako rolę pamięci w stosunkach międzynarodowych, Andrzej Szeptycki wymienia: kwestię odpowiedzialności moralnej narodów za dokonane wobec innych krzywdy, kwestię pojednania oraz rolę pamięci realizującej się jako sentymenty i resentymenty wobec konkretnych państw i narodów (Szeptycki, 2020, s. 191–201).

Pamięć grup społecznych, w tym kontekście narodów, reprezentowanych na arenie międzynarodowej przez państwa i ich rządy, często różni się w aspekcie tematykacji historii, np. motywów działań określonych grup, interpretacji pewnych faktów czy wyróżnienia określonych bohaterów danych zdarzeń (Masłowski, 2020, s. 9–21). Przez to, pamięć o danych wydarzeniach może stać się osią niezgody i konfliktu między państwami lub zostać wykorzystana w celu poparcia swoich racji w istniejącym już konflikcie. Z tego też

powodu, polityka historyczna rozumiana jako kształtowanie określonej pamięci zbiorowej narodu, może służyć konkretnym celom państwa na arenie międzynarodowej.

Barbara Szacka, rozwijając myśl Maxa Webera dotyczącą legitymizacji władzy poprzez przeszłość, podkreśla uprzywilejowaną rolę władzy państwowej w kontroli nad życiem obywateli i funkcjonowaniem państwa (Szacka, 2020, s. 25–36). To państwo bowiem kontroluje system edukacji, przynajmniej część środków masowego przekazu, wybiera dni i wydarzenia-symbole, które będą patronować danym miejscom w przestrzeni publicznej. Polityka pamięci przyjmowana przez państwo oraz rząd jest zatem obecna w codziennym życiu obywateli.

Niektórzy badacze postulują wymienne korzystanie z pojęć „polityki pamięci” i „polityki historycznej” (Ponczek, 2013, s. 8–22) inni jednak podkreślają, że pojęcia te mają inne odcienie znaczeniowe (Chwedorczyk, 2015, s. 47–74) oraz bazują na różnych pojęciach: pamięci i historii. Pamięć bowiem subiektywizuje przeszłość oraz łączy jednostkę z przeszłością poprzez identyfikację. Historia natomiast obiektywizuje przeszłość oraz oddziela przeszłość od teraźniejszości (Chwedorczyk, 2015, s. 47–74). W sferze emocjonalnej, polityka pamięci wiąże się z traumą, poczuciem winy, wstydu czy chęcią pojednania, co niekoniecznie odpowiada uczuciom związanym z polityką historyczną, która może budować przytłaczająco pozytywny stosunek wobec danych wydarzeń czy postaci.

Syntetyzując – różne definicje pojęcia „polityki historycznej” łączy element wykorzystywania przeszłości do realizowania celów politycznych. W zależności od interpretacji, polityka historyczna może z założenia służyć celom w polityce zagranicznej lub przejawiać się w polityce zagranicznej jako skutek działań w polityce wewnętrznej.

### **Obchody rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau**

Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau został wyzwolony 27 stycznia 1945 roku przez Armię Czerwoną, wraz z jej przemieszczaniem się na zachód (Strzelecki, 1982, s. 212–213). Od początku 1945 roku Niemcy prowadzili intensywną ewakuację więźniów. W chwili wyzwolenia, w obozie pozostawali ci, którzy z określonych powodów, najczęściej ze względu na uznanie ich za niezdolnych do przeżycia ewakuacji, nie wywieziono w głąb III Rzeszy.

Począwszy od 2006 roku, dwudziesty siódmy dzień stycznia jest obchodzonym corocznie jako Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu. Został on ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych Rezolucją nr 60/7, przyjętą pierwszego listopada 2005 roku (Rezolucja ONZ A/RES/60/7). Rezolucja nie odwołuje się w samej swojej treści bezpośrednio do wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau. Mowa w niej o szeroko pojętym wyzwoleniu niemieckich nazistowskich obozów koncentracyjnych. Mimo to, dzień ten przypada właśnie na rocznicę wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau. Ze względu na to, obchody w Muzeum Auschwitz-Birkenau mają dwójaki wymiar. Upamiętniają wyzwolenie KL Auschwitz-Birkenau, a także wspominają wszystkie pozostałe ofiary Holokaustu.

Historycznie, obchody rocznicy wyzwolenia obozu mające miejsce na terenie Muzeum były źródłem kontrowersji i ścierania się różnych wizji przeszłości związanej

z obozem (Greń, 2017, s. 155–192). Przykładem może być m.in. pięćdziesiąta rocznica wyzwolenia obozu, której towarzyszył konflikt między społecznością żydowską a polską. Spór dotyczył planowanego programu uroczystości i listy zaproszonych gości, wśród których miał znaleźć się Jaser Arafat, palestyński przywódca, laureat Pokojowej Nagrody Nobla z 1994 roku. Problematyczna okazała się też kwestia uczczenia ofiar i wydźwięku obchodów. Przed transformacją ustrojową w Polsce skupiały się one przede wszystkim na polskich ofiarach obozu, co spotykało się z negatywnym odbiorem ze strony środowisk żydowskich. Wraz z upływem lat, spotkania na terenie Muzeum w związku z obchodami stały się zarówno bardziej kameralne w porównaniu do 50. rocznicy<sup>1</sup>, jak i uwzględniono różnorodność ofiar obozu (Greń, 2017, s. 155–192).

W przyjętych ramach czasowych, tj. w latach 2016–2023, obchody wyzwolenia obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau odbywały się każdego roku. Jedynie w 2021 roku, ze względu na sytuację pandemiczną, nie miały one charakteru stacjonarnego na terenie Muzeum<sup>2</sup>. Wszystkim pozostałym rocznicom towarzyszyły spotkania na terenie byłego niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. W każdym z ww. lat wydarzenie to objęte było patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Program tych wydarzeń obejmował zwyczajowo świadectwa Ocalałych z Zagłady byłych więźniów obozu, przemówienia reprezentantów Polski, Izraela i Rosji oraz przemówienia dyrektora Muzeum, Piotra Cywińskiego. Na zakończone odprawiano modlitwy: katolicką, żydowską, ewangelicką i prawosławną<sup>3</sup>. Wśród gości zasiadali przede wszystkim byli więźniowie obozu, przedstawiciele państw oraz osoby zaangażowane w działalność edukacyjną i muzealniczą związaną z pamięcią o Holokauście i II wojnie światowej. Każda rocznica była organizowana pod określonym motywem, np. „Powroty” (71. rocznica) (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2015), „Czas” (72. rocznica) (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2017) czy „Łos w Auschwitz” (76. rocznica) (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2021), co przekładało się na poruszone przez mówców tematy w trakcie ceremonii.

### **Rocznice wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau w latach 2016–2023 a relacje polsko-izraelskie**

Pierwszą omawianą w poniższym podrozdziale rocznicą wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau będzie Siedemdziesiąta pierwsza rocznica wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau przypadająca na rok 2016. Wśród przemówień, głos zabrała ówczesna ambasador Izraela w Polsce, Anna Azari (Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, 2016). Przedstawiła ona KL Auschwitz-Birkenau jako symbol zła, a także wyraziła podziw dla tych Ocalałych, którzy po II wojnie światowej wyjechali do Palestyny, walczyć o niepodległość państwa Izrael. W tej wypowiedzi, widoczna jest

<sup>1</sup> Za wyjątkiem rocznic „okrągłych”, które zwyczajowo są obchodzone w większym gronie.

<sup>2</sup> W roku 2021 przygotowano transmisję internetową i telewizyjną złożoną z przemów polityków, Ocalałych i dyrektora Muzeum.

<sup>3</sup> Dane opracowane na podstawie porównania programów obchodów rocznic wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau w latach 2016–2023. Jako źródło wykorzystano programy obchodów podawane poprzez oficjalną stronę internetową Muzeum Auschwitz-Birkenau (auschwitz.org).

narracja sugerująca historyczną ciągłość między doświadczeniem Holokaustu a powstaniem państwa Izrael oraz legitymizująca jego istnienie. W podobny sposób wypowiedział się wówczas również Dyrektor Muzeum. Prezydent Andrzej Duda skupił się na zagrożeniu płynącym z nienawiści. W imieniu ówczesnej premier Beaty Szydło obecna była Maria Anders. Mówiła ona o tym jak istotna lekcja płynie z doświadczenia nazizmu i jak ważną przestrogą jest to na przyszłość.

Podczas rocznicy przypadającej na 2017 rok, premier Beata Szydło przedstawiła swoją rodzinną historię związaną z wysiedleniem przed budową obozu i podkreśliła, że to właśnie polskie rodziny były wypędzane przed powstaniem obozu. Podkreślenie doświadczenia polskich rodzin przez premier Beatę Szydło można odczytać jako element spójnej polityki pamięci prowadzonej przez rządy Zjednoczonej Prawicy, która tworzy wizerunek Polaków jako ofiar wydarzeń II wojny światowej, ale też Holokaustu i która szerzej omówiona zostanie w dalszym fragmencie artykułu. Dodała, że „naszym zadaniem jest pamięć i prawda” (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2017). W podobnym tonie wypowiedział się reprezentant prezydenta RP, Wojciech Kolarski, który zaznaczał, że prawda o Auschwitz stanowi obowiązek ludzkości. Odwołał się też do spotkania prezydenta Dudy z prezydentem Riwinem i wizyty prezydenta w Jad Waszem, która miała miejsce kilka dni przed obchodami rocznicy. Ambasador Izraela podkreśliła wagę przechowywania świadectw, w obliczu odchodzenia pokolenia Ocalałych. Przemówienie dyrektora Muzeum związane było z motywem przewodnim obchodów, jakim był „Czas”.

Przypadająca na 2018 rok rocznica wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau była, ze względów politycznych, jakimi był spór między Polską a Izraelem w związku z nowelizacją ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej jedną z najgłośniejszych rocznic w latach 2016–2023. Sejm przyjął ww. nowelizację 26 stycznia 2018 roku, a więc na dzień przed obchodami 73. rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau. Ze względu na to, jej temat pojawił się w trakcie obchodów. Ówczesna ambasador Izraela w Polsce, Anna Azari, zrezygnowała z przygotowanego wcześniej wystąpienia (Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, 2018). Zamiast niego, podziękowała pokrótce swoim przedmówcom i odniosła się do przyjętych dzień wcześniej zmian w ustawie. Stwierdziła, że „rząd Izraela odrzuca tę nowelizację” i że widziana jest ona w Izraelu jako możliwość karania Ocalałych za ich świadectwa z Holokaustu. Podkreśliła, że „Izrael rozumie, kto budował KL Auschwitz i inne obozy i wszyscy wiedzą, że nie byli to Polacy”. Zaapelowała o wprowadzenie zmian w ustawie oraz wyraziła nadzieję na współpracę w tym zakresie między Polską a Izraelem. Te słowa zostały też umieszczone w formie pisemnej na stronie internetowej ambasady Izraela w Polsce (embassies.gov.il, 2018).

Postawa izraelskiej ambasador była odzwierciedleniem stanowiska izraelskiego rządu w kwestii ustawy (Dzieje.pl, 2018a). Anna Azari, wielokrotnie zapraszana do udziału w wywiadach medialnych w związku ze swoją wypowiedzią, deklarowała, że „mówiła tak, jak musiała” (Kanał użytkownika: RMF24, 2018). Twierdziła też, że przed jej wypowiedzią na ceremonii rocznicy wyzwolenia obozu „w Izraelu została podjęta już decyzja premiera” (Kanał użytkownika: RMF24, 2018), a także, że „dyplomaci mają swoje instrukcje” (Kanał użytkownika: RMF24, 2018). Andrzej Duda wyraził swoje oburzenie tym, że temat ten został poruszony właśnie podczas obchodów 73. rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau (Andrzej Duda..., 2018). Również Instytut Pamięci Narodowej

opublikował oświadczenie odnoszące się do wypowiedzi Anny Azari, którą określił jako „niestosowną” (*Oświadczenie Instytutu...*, 2018).

W swoim wystąpieniu Mateusz Morawiecki podkreślił, że w „Jad Waszem brakuje jednego drzewa – drzewa Polski”, sugerując, że to cały naród polski, jako zbiorowość, jest zasłużony w ratowaniu Żydów w trakcie II wojny światowej (Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, 2018). Drzewa w Ogrodzie Jad Waszem są bowiem symbolem uhonorowania osób medalem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata ([sprawiedliwi.org.pl](http://sprawiedliwi.org.pl)). Nawiązał też do Muzeum Rodziny Ulmów, będącego instytucją-symbolem pamięci o Polakach ratujących Żydów podczas II wojny światowej. Premier przywołał też postacie rotmistrza Pileckiego i Jana Karskiego, którzy jako Polacy przyczynili się do tego, że to „Polskaniosła wieść o Holokauście”. W przemówieniu podkreślił też konieczność „walki o prawdę i sprawiedliwość” (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2018). Wojciech Kolarski, podsekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP, podkreślał, że Polacy i Żydzi są „wyjątkowymi kustoszami pamięci o ofiarach Zagłady i depozytariuszami przesłania, jakie z tej tragedii płynię” (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2018) oraz że to właśnie Muzeum Auschwitz-Birkenau i Instytut Jad Waszem odgrywają kluczową rolę w podtrzymywaniu pamięci (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2018).

Warto zwrócić uwagę na fakt, że przemówienia te wygłoszone były dzień po przyjęciu przez Sejm nowelizacji ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, wprowadzających odpowiedzialność karną za przypisywanie Polsce i narodowi polskiemu współodpowiedzialności w niemieckich zbrodniach wojennych z okresu II wojny światowej. Podkreślanie więc przez reprezentantów Polski heroizmu i bezinteresowności Polaków na obchodach rocznicy wyzwolenia Auschwitz-Birkenau było elementem szerszych działań polskiego rządu i prezydenta, mających na celu zbudowanie określonego wizerunku Polaków z okresu II wojny światowej. Podobnie, słowa o „konieczności walki o prawdę i sprawiedliwość” interpretować można jako element polityki „dbania o dobre imię Polski na świecie” (Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 2018).

Podczas 74. rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau w roku 2019, z ramienia polskich władz obecni byli: premier Mateusz Morawiecki, wicepremier Beata Szydło i, w imieniu prezydenta, podsekretarz stanu w jego kancelarii, Wojciech Kolarski (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2019). W swym przemówieniu Mateusz Morawiecki zadeklarował, że „państwo polskie stoi na straży prawdy” oraz podkreślał, że sprawcą Zagłady były Niemcy hitlerowskie, „a nie żadni naziści” (Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 2019). Zwrócił uwagę, że choć to Żydzi mieli zostać zgładzeni, to Polacy, jako naród, mieli zostać wymordowani w 85% (Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, 2019). Znów, wypowiedź ta łączy się z polityką historyczną prowadzoną przez rząd Zjednoczonej Prawicy, której jednym z elementów było podkreślanie odpowiedzialności Niemiec, jako państwa i narodu, za zbrodnie II wojny światowej (Prawo i Sprawiedliwość, 2019). Taką postawę podkreślano między innymi w programach partii Prawo i Sprawiedliwość z lat 2014 i 2019, w których zawarto fragmenty oskarżające Niemcy i poprzedni rząd Polski o „kwestionowanie prawdy historycznej i moralnego sensu II wojny światowej” (Prawo i Sprawiedliwość, 2014) i „relatywizowanie winy Niemców za największe zbrodnie II wojny światowej” (Prawo i Sprawiedliwość, 2014). W programie partii z roku 2019 umieszczono również „postulat prawdy”

(Prawo i Sprawiedliwość, 2019), nawołujący do „przypominania, że Polska była ofiarą agresji niemieckiej i sowieckiej” (Prawo i Sprawiedliwość, 2019).

Kolarski, zabierający głos w imieniu Andrzeja Dudy, złożył hołd wszystkim ofiarom Auschwitz, a także zwrócił się do Ocalałych, by obiecać, że prawda o Auschwitz nigdy nie przestanie być głoszona. Ambasador Izraela odwołała się do twórczości Dana Pagisa, izraelskiego poety, ocalałego z Holocaustu i Hanny Krall, polskiej pisarki żydowskiego pochodzenia (Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, 2019). Dyrektor Muzeum przestrzegł zgromadzonych przed skutkami dehumanizującej mowy nienawiści (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2019).

W badanym w niniejszej pracy okresie, najważniejszymi obchodami były obchody 75. rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, które odbyły się 27 stycznia 2020 roku. Ze względu na uroczysty charakter rocznicy, uczestniczyli w niej zarówno prezydent Izraela, jak i prezydent Polski.

Podczas 75. rocznicy wyzwolenia obozu, wizytę w Polsce złożył Prezydent Izraela – Reuvena Rivlina. Był obecny jako szef jednej z 54 delegacji państwowych na uroczystościach (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2020). Podczas wizyty 27 stycznia Rivlin spotkał się z Andrzejem Dudą i wspólnie wystąpili oni podczas konferencji (Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent.pl, 2020a). W wypowiedzi Andrzeja Dudy, która padła podczas tego spotkania, można było zauważyć trzy kluczowe kwestie: wspólne dziedzictwo związane z Holocaustem oraz położeniem byłego obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau w Polsce, obecną sytuację polityczną na Bliskim Wschodzie i zaangażowanie polskich żołnierzy w regionie oraz odrzucenie zaproszenia i nieobecność prezydenta Polski podczas Światowego Forum Holocaustu, które odbyło się 23 stycznia 2020 roku (Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent.pl, 2020b). Światowe Forum Holocaustu zostało zorganizowane w Jerozolimie, w Instytucie Pamięci Męczenników i Bohaterów Holocaustu Jad Waszem przez Fundację Światowego Forum Holocaustu. Fundacja ta kierowana jest przez Mosze Kantora, powiązanego z Władimirem Putinem rosyjskiego oligarchę, którego majątek po 24 lutego 2022 r. został objęty unijnymi sankcjami (Polska Agencja Prasowa, 2023). We współpracę z Fundacją zaangażował się Instytut Jad Waszem, a tamto wydarzenie odbyło się „pod auspicjami Prezydenta Izraela”, jak podaje strona internetowa Instytutu (yadvashem.org, 2019). Główne zarzuty Andrzeja Dudy wobec tego wydarzenia odnosiły się do nieuwzględnienia sprzeciwu Polaków wobec nazistowskiej okupacji podczas II wojny światowej oraz „prób zakłamywania historii” (Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent.pl, 2020b) przez przedstawicieli Rosji. Prezydent Rzeczypospolitej nie miał mieć też możliwości wypowiedzenia się na Światowym Forum Holocaustu, w przeciwieństwie do Władimira Putina (The Guardian, 2020). Mimo poświęcenia znacznego fragmentu swojej wypowiedzi na omówienie kontrowersji związanej z opisywanym wyżej wydarzeniem, Andrzej Duda, wieńcząc swoją wypowiedź, opisał współpracę między Polską a Izraelem jako „układającą się znakomicie” (Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent.pl, 2020b). Takie stanowisko wpisuje się w ówczesną politykę zagraniczną polskiego rządu, który mimo znaczących tarć związanych z odmiennymi politykami historycznymi obu państw, uznawał Izrael za swojego strategicznego partnera.

Podczas spotkania prezydent Izraela odniósł się do kwestii roli Polaków podczas II wojny światowej słowami „pamiętamy, że w czasie wojny naród polski walczył boha-

tersko i odważnie z nazistowskimi Niemcami. Ale pamiętamy też, że wielu członków narodu polskiego przyjęło inną postawę i przykładało rękę do mordu na Żydach” (tvn24.pl, 2020). Zwrócił on też uwagę na potrzebę „pozostawienia historii w rękach historyków” (tvn24.pl, 2020). W swojej wypowiedzi zawarł on jednak zaproszenie do współpracy z Polską na rzecz „kształtowania przyszłości z poszanowaniem historii” oraz zaprosił prezydenta Andrzeja Dudę na wizytę do Jerozolimy w celu wzmocnienia stosunków i współpracy między państwami. Wizyta jednak nigdy się nie odbyła.

Spotkanie dwóch prezydentów zakończyło złożenie wieńców pod pomnikiem rotmistrza Witolda Pileckiego w Oświęcimiu (Dzieje.pl, 2020), stojącego około 250 metrów od ogrodzenia KL Auschwitz (Dzieje.pl, 2018b), w pobliżu torów, którymi do KL Auschwitz-Birkenau trafiały transporty więźniów. Całość wizyty i spotkania można oceniać jako złagodzenie wcześniej zajmowanych przez państwa stanowisk w zakresie polityki pamięci oraz chęć (przynajmniej tymczasowej) naprawy nadszarpniętych wcześniej stosunków polsko-izraelskich.

W roku 2021, ze względu na ówczesną sytuację związaną z pandemią wirusa COVID-19, obchody rocznicy wyjątkowo nie odbyły się na terenie Muzeum, lecz w pełni internetowo (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2021). Ich transmisję udostępniono, tak jak w poprzednich latach, na platformie internetowej YouTube, na oficjalnym kanale Muzeum Auschwitz-Birkenau, noszącym nazwę „Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau” (Kanał użytkownika: Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2021), oraz na profilach Muzeum na platformach Facebook oraz Twitter (obecnie X). Przemówienia reprezentantów państw ograniczyły się wtedy jedynie do przemówienia prezydenta Polski Andrzeja Dudy, który objął obchody swoim patronatem honorowym (Wyborcza.pl Kraków, 2020), ambasadora Rosji Siergieja Andriejewa, oraz ówczesnej wice-ambasador i chargé d'affaires Izraela, Tal Ben-Ari Jaalon (Wyborcza.pl Kraków, 2020). Tematem przewodnim obchodów był „los dzieci w Auschwitz” (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2021). Przemówienie prezydenta Dudy odnosiło się jednak do negacjonizmu Holokaustu oraz wyjątkowego, wirualnego charakteru tamtejszych obchodów. Wypowiedź wice-ambasador Izraela skupiła się na współczesnych problemach związanych z antysemityzmem. Zawarła ona również pochwałę dla Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, których wymieniła obok ofiar obozu jako godnych pamięci, lecz nie nawiązała szerzej do relacji polsko-izraelskich. Żadna więc z wypowiedzi nie odnosiła się w znaczącym stopniu do kwestii szczególnie ważnych dla stosunków polsko-izraelskich.

W latach 2022–2023 rocznice wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau odbyły się bez przemówień polityków – głos oddano wyłącznie byłym więźniom obozu, dyrektorowi i osobom zaangażowanym w fundacje związane z Muzeum. Przed 77. rocznicą wyzwolenia obozu, przypadającą na rok 2022, na stronie internetowej Muzeum umieszczono komunikat stanowiący, że w związku z rosnącymi napięciami, a także trudną sytuacją wokół granic Ukrainy, po konsultacji z Andrzejem Dudą podjęto decyzję o pozostawieniu głosu wyłącznie Ocalałym z Auschwitz (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2022).

W 2023 roku również nie zawarto w programie obchodów przemówień polityków, mimo tego, że wcześniej stanowiły one regularnie pojawiający się element ceremonii. Podczas tamtych obchodów przemówiły wyłącznie dwie byłe więźniarki obozu oraz dyrektor Muzeum Auschwitz-Birkenau (Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2022). W owym roku nie opublikowano oświadczenia, które wyjaśniałoby taką decyzję. Przemowa dy-

rektora Muzeum z tych obchodów dotyczyła przede wszystkim rosyjskiej napaści na Ukrainę z 2022 roku (Kanał użytkownika: Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, 2023).

Warto zwrócić uwagę, że rezygnacja z przemówień polityków na obchodach przypadła na te lata, gdy relacje polsko-rosyjskie uległy gwałtownemu pogorszeniu. Przed rokiem 2022, podczas rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau zwyczajowo przemawiała głowa państwa lub szef polskiego rządu, ambasador Izraela, a także ambasador Rosji. Uzasadnione wydaje się przypuszczenie, że decyzja o usunięciu wypowiedzi polityków z programu obchodów była podyktowana chęcią uniknięcia potrzeby goszczenia na terenie Muzeum rosyjskiego dyplomaty. Tym samym jednak, uroczystość obchodów rocznicy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau straciły swoją rolę „areny” ścierania się odmiennych polityk historycznych i miejsca nawiązywania kontaktów między reprezentantami państw.

### Wnioski

Badane w niniejszym artykule rocznice wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau pełnią dwojaką rolę dla Polski i Izraela. Jak pokazują przykłady lat 2016–2023, wypowiedzi polityków, towarzyszące obchodom rocznic wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, stanowią element polityki pamięci prowadzonej przez państwa oraz komunikowania państw i tworzenia ich spójnego wizerunku. Najwyraźniejszym przykładem jest rocznica z 2018 roku. To podczas niej przemówienia premiera i prezydenta znacznie bardziej niż w innych latach podkreślały rolę Polaków w ratowaniu Żydów podczas II wojny światowej, co związane było z podjętymi przez Polskę decyzjami w polityce wewnętrznej. Przemówienia takie jak to ambasador Izraela z 2018 r. pokazują, że Auschwitz-Birkenau wykorzystywane jest też jako miejsce do poruszania kwestii wprost dotyczących bieżącej polityki i kryzysów w relacjach między Polską a Izraelem. Dla Polski i Izraela rocznice są okazją do działań dyplomatycznych, np. konfrontacji w kwestiach spornych (takich jak odmiennie prowadzone polityki historyczne i odmienną politykę pamięci o Holokauście) lub spotkań dotyczących współpracy.

Rocznice wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau są, pośrednio, przyczyną do rozmów o stosunkach polsko-izraelskich, szczególnie w kwestiach związanych z pamięcią, które w przyjętych ramach czasowych były źródłem kontrowersji i napięć między państwami. Poprzez to, że dyskusje te opierały się o ścieranie się niektórych poglądów strony izraelskiej i strony polskiej, Muzeum stawało się pewnego rodzaju „areną”, przestrzenią do dyskusji o historii i o tym, jak powinna być pamiętana. Wypowiedzi przedstawicieli państwowych, obecnych na rocznicach, potrafiły być źródłem kontrowersji, tak jak w przypadku Anny Azari w 2018 roku.

Należy też zauważyć, że dzięki wspólnej pamięci i chęci uczczenia przez oba państwa ofiar Holokaustu, rocznice odbywające się na terenie Muzeum zbliżały do siebie Polskę i Izrael nawet w momentach, gdy relacje między państwami ulegały ogólnemu pogorszeniu. Stanowiły one powód do spotkania się przedstawicieli państw, skomentowania bieżących wydarzeń w relacjach polsko-izraelskich, skonfrontowania odmiennych stanowisk politycznych i pogłębienia współpracy w zakresie dbania o pamięć o Holokauście.

Rocznice o wyjątkowej symbolice, takie jak 75. rocznica wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau, organizowane w sposób bardziej podniosły niż pozostałe, stanowią okazję do spotkania się polskich i izraelskich głów państwa. Wspólne dziedzictwo, choć trudne, jak pokazują przemowy, jest kwestią, która łączy państwa, ponieważ ich rządy deklarują (wspólną) odpowiedzialność za przekazywanie go dalej.

Jak pokazują przykłady lat 2022–2023, Muzeum, będąc organizatorem wydarzeń rocznicowych, nie jest w stanie uciec od kwestii politycznych, np. podejmując decyzję o umieszczeniu (lub nie) przemówień polityków w programie obchodów.

Rocznice, odbywające się pod honorowym patronatem Prezydenta RP, są też elementem promocji państwa jako zaangażowanego w dbanie o dziedzictwo świadectw z II wojny światowej. Tak samo uczestnictwo głowy państwa lub głowy rządu ze strony Izraela buduje wizerunek państwa jako zaangażowanego w niesienie przesłania wynikającego z Holocaustu, a także w podtrzymywanie pamięci o tych wydarzeniach.

Szczególnie zasadnym wydaje się osadzenie tematu poniższego artykułu w szerszym i bardziej ogólnym kontekście polityki historycznej prowadzonej przez Izrael w XXI wieku, a także problematyce współczesnych stosunków polsko-izraelskich. Problematyka Holocaustu, a zatem i KL Auschwitz-Birkenau, zajmuje bowiem w obu z wymienionych tematów kluczową rolę, a dziedzictwo, jakie płynie z tych wydarzeń poddawane jest ciągłej reinterpretacji przez różne grupy społeczne.

### Bibliografia

71. *rocznica wyzwolenia Auschwitz – „Powroty”* (11.12.2015), [auschwitz.org, https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/71-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-powroty,1771.html](https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/71-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-powroty,1771.html), 25.08.2025.
73. *rocznica wyzwolenia niemieckiego nazistowskiego obozu Auschwitz* (27.01.2018), [auschwitz.org, https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/73-rocznica-wyzwolenia-niemieckiego-nazistowskiego-obozu-auschwitz,1962.html](https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/73-rocznica-wyzwolenia-niemieckiego-nazistowskiego-obozu-auschwitz,1962.html), 25.08.2025.
75. *rocznica wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau* (27.01.2020), Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Prezydent.pl, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-krajowe/75-rocznica-wyzwolenia-kl-auschwitz-birkenau-plen,2673>, 25.08.2025.
76. *ROZNIKA WYZWOLENIA NIEMIECKIEGO NAZISTOWSKIEGO OBOZU KONCENTRACYJNEGO I ZAGŁADY AUSCHWITZ 27 STYCZNIA 2021*, [auschwitz.org, https://www.auschwitz.org/strona-glowna-76/](https://www.auschwitz.org/strona-glowna-76/), 25.08.2025.
- 2019 *Program Prawa i Sprawiedliwości. Polski model państwa dobrobytu* (14.09.2019), Prawo i Sprawiedliwość, <https://pis.org.pl/document/archive/download/1496>, 25.08.2025.
- Andrzej Duda *zbulwersowany słowami ambasadora Izraela. Padły w Auschwitz* (29.01.2018), „Do Rzeczy”, <https://dorzeczy.pl/obserwator-mediow/54569/prezydent-o-annie-azari-bulwersujace.html>, 25.08.2025.
- Azari A, *Ambasador Izraela o nowelizacji ustawy o IPN* (29.01.2018), [embassies.gov.il, https://embassies.gov.il/warsaw/newsAndEvents/Pages/2018/2018-Ambasador-Izraela-nowelizacja-IPN.aspx](https://embassies.gov.il/warsaw/newsAndEvents/Pages/2018/2018-Ambasador-Izraela-nowelizacja-IPN.aspx), 25.08.2025.
- CBOS (2020), *Auschwitz-Birkenau w pamięci zbiorowej – 75 lat po wyzwoleniu*, „Komunikat z Badań”, nr 12.
- Chwedoruk R. (2015), *Polityka historyczna w Europie – periodyzacja i wiodące dyskursy*, „Studia Politologiczne”, nr 35.
- „Czas”. 72. *rocznica wyzwolenia Auschwitz* (27.01.2017), [auschwitz.org, https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/czas-72-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-,1876.html](https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/czas-72-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-,1876.html), 25.08.2025.

- Delegacje państwowe*, [auschwitz.org](https://www.auschwitz.org/delegacje-panstwowe/), <https://www.auschwitz.org/delegacje-panstwowe/>, 25.08.2025.
- Erll A. (2018), *Kultura pamięci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Forecki P. (2017), *Od Shoah do strachu. Spory o polsko-żydowską przeszłość i pamięć w debatach publicznych*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Furdyna M., *Polska zamroziła akcje rosyjskiego oligarchy. Władysław Mosze Kantor to bliski współpracownik Putina* (11.07.2023), „Polska Agencja Prasowa”, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1595826%2Cpolska-zamrozila-akcje-rosyjskiego-oligarchywladyslaw-mosze-kantor>, 25.08.2025.
- Graves M., Rechinowski E. (2010), *From Collective Memory to Transcultural Remembrance*, „PORTAL Journal of Multidisciplinary International Studies”, vol. 7.
- Greń P. (2017), *Pamięć a media. Obchody wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau w dyskursie prasowym*, Wydawnictwo Areus, Kraków.
- Halbwachs M. (1969), *Spółeczne ramy pamięci*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Izrael wzywa Polskę do zmiany ustawy ws. obozów śmierci*, „Dzieje.pl”, 28.01.2018, <https://dzieje.pl/aktualnosci/izrael-wzywa-polske-do-zmiany-ustawy-ws-obozow-smierci>, 25.08.2025.
- Jest nowy ambasador Polski w Izraelu* (22.07.2025), TvN24, <https://tvn24.pl/swiat/maciej-hunia-to-nowy-ambasador-polski-w-izraelu-st8566627>, 25.08.2025.
- Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, *71. rocznica wyzwolenia Auschwitz – 27 stycznia 2016 – „Powroty”* (27.01.2016), YouTube, <https://www.youtube.com/live/wL4pQ83teEM?si=keO1aUxzG14qdoKM>, 25.08.2025.
- Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, *73. rocznica wyzwolenia niemieckiego nazistowskiego obozu Auschwitz*, 31.01.2018, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=fe6Cq6z-hXY>, dostęp: 25.08.2025.
- Kanał użytkownika: Auschwitz Memorial / Miejsce Pamięci Auschwitz, *74. rocznica wyzwolenia Auschwitz (cz. I)* (29.01.2019), YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=krCa6lWBmO0>, 25.08.2025.
- Kanał użytkownika: Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, *Obchody 76. rocznicy wyzwolenia Auschwitz [NA ŻYWO – JĘZYK POLSKI]*, 27.01.2021, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=XvkTkrJu8s>, 25.08.2025.
- Kanał użytkownika: RMF24, *Azari: Ta burza zaczęła się w Izraelu. Dyplomaci mają swoje instrukcje*, 30.01.2018, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=WaUQGkRujww&t=1s>, 25.08.2025.
- Korzeniewski B. (2008), *Polityka historyczna – propozycje definicji i spory wokół jej zakresu w polskim i niemieckim dyskursie naukowym*, w: *Narodowe i europejskie aspekty polityki historycznej*, red. B. Korzeniewski, Instytut Zachodni, Poznań.
- Merta T. (2005), *Pamięć i nadzieja*, w: *Pamięć i odpowiedzialność*, red. R. Kostro, T. Merta, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków–Wrocław.
- Masłowski N. (2020), *Pamięć jako konflikt a pamięć jako droga do pojednania*, w: *Pamięć zbiorowa, pojednanie i stosunki międzynarodowe*, red. N. Masłowski, A. Szeptycki, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- „*Nakazem chwili jest przyjrzenie się antysemityzmowi, rasizmowi i tęsknotom faszystowskim, które podnoszą głowę*” (27.02.2020), tvn24.pl, <https://tvn24.pl/polska/auschwitz-birkenau-prezydent-andrzej-duda-i-prezydentreuwen-riwlin-o-potrzebiewalki-z-rasizmem-i-antysemityzmst3387817>, 25.08.2025.
- Obchody 76. rocznicy wyzwolenia Auschwitz odbędą się w internecie* (15.12.2020), Wyborcza.pl, Kraków, <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,26611284,76-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-odbędzie-sie-winternecie.html>, 25.08.2025.
- OGRÓD SPRAWIEDLIWYCH WŚRÓD NARODÓW ŚWIATA*, [sprawiedliwi.org.pl](https://sprawiedliwi.org.pl), <https://sprawiedliwi.org.pl/pl/o-sprawiedliwych/institut-yad-vashem/ogrod-sprawiedliwych-wsrod-narodow-swiata>, 25.08.2025.

- Oświadczenie Instytutu Pamięci Narodowej ws. apelu Ambasador Izraela o zmianę nowelizacji ustawy o IPN – 28 stycznia 2018* (28.01.2018), Instytut Pamięci Narodowej, <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/46356,Oswiadczenie-Instytutu-Pamieci-Narodowej-ws-apelu-Ambasador-Izraela-ozmiane-now.html>, 25.08.2025.
- „Podróż życia jeszcze się nie skończyła”. 71. rocznica wyzwolenia Auschwitz 27.01.2016, [auschwitz.org, https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/podroz-zycia-jeszcze-sie-nie-skonczyla-71-rocznicawyzwolenia-auschwitz,1780.html](https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/podroz-zycia-jeszcze-sie-nie-skonczyla-71-rocznicawyzwolenia-auschwitz,1780.html), 25.08.2025.
- Ponczek E. (2013), *Polityka wobec pamięci versus polityka historyczna: aspekty semantyczny, aksjologiczny i merytoryczny w narracji polskiej*, „Przegląd Politologiczny”, nr 2.
- Premier Mateusz Morawiecki podczas obchodów 74. rocznicy Wyzwolenia Auschwitz: Państwo polskie stoi na straży prawdy, która nie może być relatywizowana (27.01.2019), Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/premier/premier-mateusz-morawiecki-podczas-obchodow-74-rocznicy-wyzwoleniaauschwitz-panstwo-polskie-stoi-na-strazy-prawdy-ktora-nie-moze-byc-relatywizowana,25.08.2025>.
- Prezydenci Polski i Izraela oddali hold rtm. Witoldowi Pileckiemu (27.01.2020), [Dzieje.pl, https://dzieje.pl/aktualnosci/prezydenci-polski-i-izraela-oddali-hold-rtm-witoldowi-pileckiemu,25.08.2025](https://dzieje.pl/aktualnosci/prezydenci-polski-i-izraela-oddali-hold-rtm-witoldowi-pileckiemu,25.08.2025).
- Prezydent powołał rząd (16.11.2015), Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, [Prezydent.pl, https://www.prezydent.pl/aktualnosci/nominacje/prezydent-powolal-rzad,7469,25.08.2025](https://www.prezydent.pl/aktualnosci/nominacje/prezydent-powolal-rzad,7469,25.08.2025).
- Pomnik rotmistrza Witolda Pileckiego został odsłonięty w Oświęcimiu (21.09.2018), [Dzieje.pl, https://dzieje.pl/aktualnosci/pomnik-rotmistrza-witolda-pileckiego-zostal-odsloniety-w-oswiecimiu,25.08.2025](https://dzieje.pl/aktualnosci/pomnik-rotmistrza-witolda-pileckiego-zostal-odsloniety-w-oswiecimiu,25.08.2025).
- Program Prawa i Sprawiedliwości 2014, Prawo i Sprawiedliwość, <https://pis.org.pl/media/download/528ca7b35234fd7dba8c1e567fe729741baaf33.pdf>, 25.08.2025.
- Resolution adopted by the General Assembly on 1 November 2005. 60/7. Holocaust remembrance (21.11.2005), United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/559922?v=pdf,25.08.2025>.
- Rotfeld A. (2006), *Pamięć i polityka zagraniczna*, w: *Pamięć i polityka zagraniczna*, red. Piotr Kosiewski, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa.
- Słowa nienawiści zatruwają wyobraźnię i otepiają sumienia. 74. rocznica wyzwolenia Auschwitz (27.01.2019), [auschwitz.org, https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/slowa-nienawisci-zatruwajawyobraznie-i-otepiaja-sumienia-74-rocznica-wyzwolenia-auschwitz,2036.html](https://www.auschwitz.org/muzeum/aktualnosci/slowa-nienawisci-zatruwajawyobraznie-i-otepiaja-sumienia-74-rocznica-wyzwolenia-auschwitz,2036.html), 25.08.2025.
- Strzelecki A. (1982), *Ewakuacja, likwidacja, wyzwolenie KL Auschwitz*, Państwowe Muzeum w Oświęcimiu, Oświęcim.
- Szacka B. (2020), *Pamięć zbiorowa i perspektywa pojednania*, w: *Pamięć zbiorowa, pojednanie i stosunki międzynarodowe*, red. N. Masłowski, A. Szeptycki, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Szeptycki A. (2020), *Pamiętać o przeszłości, myśleć o przeszłości*, w: *Pamięć zbiorowa, pojednanie i stosunki międzynarodowe*, red. N. Masłowski, A. Szeptycki, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- The Fifth World Holocaust Forum – 23 January 2020 (20.11.2019), [yadvashem.org, https://www.yadvashem.org/events/20-november-2019.html](https://www.yadvashem.org/events/20-november-2019.html), 25.08.2025.
- Tomkiewicz M., *Monika Tomkiewicz: Niemieckie obozy na ziemiach polskich 1939–1945*, Instytut Pamięci Narodowej, <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/86223,Monika-Tomkiewicz-Niemieckie-obozy-naziemiach-polskich-19391945.html>, 25.08.2026.
- Ustawa chroniąca dobre imię Polski uchwalona 26.01.2018, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ustawa-chroniaca-dobre-imie-polski-uchwalona,25.08.2025>.

- Yechiel K., Schori-Eyal N., Yonat K. (2013), *The "Never Again" State of Israel: The Emergence of the Holocaust as a Core Feature of Israeli Identity and Its Four Incongruent Voices*, „Journal of Social Issues”, nr 69(1), s. 125–143.
- Walker S., Holmes O. (9.01.2020), *Polish president pulls out of Holocaust event in Israel over snub*, „The Guardian”, <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/09/polish-president-pulls-out-of-holocaustevent-in-israel-over-snob>, 25.08.2025.
- Wójcik R., Kwiatkowska A., *Prezydent powoła „rząd dwutygodniowy” Morawieckiego. Kaczyński: Kształt rządu to był mój pomysł*, „Wyborcza.pl”, 27.11.2023, <https://wyborcza.pl/relacje/14,126862,30446419.html>, 25.08.2025.
- Wystąpienie Prezydenta Andrzeja Dudy podczas konferencji z Prezydentem Izraela* (27.01.2020), Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Prezydent.pl, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-andrzejadudy-podczas-konferencji-z-prezydentem-izraela-,4153>, 25.08.2025.

---

## Analysis of the Role of the Anniversary of the Liberation of Auschwitz-Birkenau Concentration Camp in Polish-Israeli Relations in the Years 2016–2023

### Summary

The research topic discussed in this article is memory politics and historical politics in international relations, within which the role of the anniversary celebrations of the liberation of Auschwitz-Birkenau in Polish-Israeli relations during the United Right's rule from 2016 to 2023 is analysed. The article analyses the annual event of the anniversary of the liberation of Auschwitz-Birkenau, with particular emphasis on the statements made by politicians present at the event and the topics they raised. By examining the celebrations of the anniversary of the liberation of Auschwitz-Birkenau, the authors attempt to answer the question of whether the shared and difficult legacy of the memory of the Holocaust brings Poland and Israel closer together or drives them apart.

**Key words:** Polish-Israeli relations, politics of memory, former German Nazi concentration camp Auschwitz-Birkenau, historical anniversaries, Holocaust remembrance

### Wkład autorów (Author Contributions)

Konceptualizacja (Conceptualization): Bartosz Mościcki, Ada Rogalewicz-Żylińska

Zestawienie danych (Data curation): Bartosz Mościcki, Ada Rogalewicz-Żylińska

Analiza formalna (Formal analysis): Bartosz Mościcki, Ada Rogalewicz-Żylińska

Piśmiennictwo – oryginalny projekt (Writing – original draft): Bartosz Mościcki, Ada Rogalewicz-Żylińska

Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie (Writing – review & editing): Bartosz Mościcki, Ada Rogalewicz-Żylińska

Sprzeczne interesy: Autorzy oświadczyli, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy.

(Competing interests: The author have declared that no competing interests exist)

